

M.K. Čiurlionis - Angel (Angel Prelude), (1908-09), tempera on paper

Fotografie: Marc Knip

IN GESPREK MET HAN STEENBRUGGEN

'ČIURLIONIS' WERK IS MET NIETS TE VERGELIJKEN'

Tekst:
Marc Knip

Litouwen, ooit een groot en machtig land dat tot de Zwarte Zee reikte, werd eind achttiende eeuw ingelijfd door het Keizerrijk Rusland. In deze tijd van onderdrukking leefde Mikalojus Konstantinas Čiurlionis (1875-1911). Hij zou uitgroeien tot de belangrijkste componist en beeldend kunstenaar van Litouwen. Ondanks het feit dat hij maar 35 jaar oud werd, liet hij de wereld driehonderd composities en bijna evenveel kunstwerken na. Gevierd als hij was in zijn tijd, verdween hij in de twintigste eeuw buiten Oost-Europa langzaam uit beeld. Tot de val van het IJzeren Gordijn. Han Steenbruggen, inhoudelijk directeur van Museum Belvédère in Heerenveen, zag in 2013 een grote tentoonstelling van Čiurlionis' schilderijen in het Museum voor Schone Kunsten in Gent. Hij was diep onder de indruk van het werk. En zo kon het gebeuren dat Museum Belvédère als eerste museum in Nederland een solotentoonstelling wijdt aan Čiurlionis, bijna honderdvijftig jaar na zijn geboorte.

"Čiurlionis was een muzikaal wonderkind. Hij kon als kleuter al goed pianospelen en leerde op zijn zevende partituren lezen. Hij was voorbestemd om de muziek in te gaan. Van het kleine Litouwse dorpje waarin hij opgroeide verhuisde hij naar Plungė. Daar leerde hij verschillende muziekinstrumenten bespelen. Vervolgens studeerde hij vanaf zijn veertiende piano en compositieleer aan de conservatoria van Warschau en Leipzig. Čiurlionis tekende altijd al, maar begin twintigste eeuw pakte hij dat serieuzer aan en ging hij naar de Academie voor Beeldende Kunst in Warschau."

Litouwse cultuur

"Čiurlionis werd zowel in de muziek als in de beeldende kunst opgeleid door de groten, bereikte in beide disciplines een uitzonderlijk hoog niveau en groeide uit tot de belangrijkste componist en kunstenaar van Litouwen. Het was de tijd van de langzame teloorgang van het Russische Rijk en de opkomst van grote nationalistische bewegingen in Litouwen. Dat maakte dat Čiurlionis, die Poolstalig was opgevoed, zich bewust werd van zijn achtergrond. Hij begon Litouws te leren en besloot hij zijn oeuvre te wijden aan de Litouwse cultuur. In mum van tijd werd hij de spil in het culturele veld van Litouwen, organiseerde hij belangrijke tentoonstellingen en groeide uit tot een grote naam in de Baltische Staten en Rusland."

"Čiurlionis stond op het punt van een internationale doorbraak, net als bijvoorbeeld zijn tijdgenoot en kunstschilder Kandinsky, maar had een zwakke gezondheid en kampte met ernstige depressies. Vermoedelijk belandde hij rond 1910 in een psychose en werd hij opgenomen in een inrichting. Een jaar later overleed hij, pas 35 jaar oud. Nadat Litouwen in 1918 voor een korte periode tijdens het interbellum onafhankelijk werd, stelde de nieuwe regering alles in het werk om Čiurlionis' oeuvre bij elkaar te houden. In 1925 werd er een gebouw geopend, waar al zijn werk tentoongesteld werd. Later kreeg hij zelfs een eigen museum in de toenmalige hoofdstad Kaunas. Maar hierdoor circuleerde

er niets van zijn werk in West-Europa en raakte hij hier in de vergetelheid."

"In 1990 wordt Litouwen als eerste Baltische staat opnieuw onafhankelijk en probeert het land zijn beroemde kunstenaar grotere bekendheid te geven. Čiurlionis' werk wordt tentoongesteld in Japan, Amerika, Parijs, noem maar op. En zo liep ik er tien jaar geleden in Gent ineens tegenaan. Ik wist niet wat ik zag, geweldig! Je kunt hem met een beetje goede wil categoriseren onder het symbolisme, maar zijn werk is zo authentiek, zo uniek. Hij schilderde op betrekkelijk klein formaat, niet dat pompeuze dat veel symbolisten hebben. Zijn werk is speels, zeer gedetailleerd, een beetje naïef, met enorm veel diepgang en spiritualiteit."

Andere werkelijkheid

"In de tentoonstelling Beyond Heaven and Earth laten wij honderd werken zien uit de periode 1906-1910, toen hij werkte met temperaverf, op papier, karton of

doek. Zijn werk speelt zich nooit af in het hier en nu, het is een sprookjesachtige werkelijkheid, met enerzijds elementen uit Litouwse mythen, sagen en volksgeloven en anderzijds uit niet-westerse religies, van boeddhisme tot zonnecultus. Je ziet altaren, piramides, zonnen, engelachtige figuren en demonen. Čiurlionis ontwikkelde een beeldtaal en een stijl die zich maar moeilijk kunsthistorisch laten plaatsen."

"In hoeverre er in zijn werk sprake was van synesthesie, vind ik moeilijk te zeggen. Muziek en beeld waren bij hem in ieder geval heel erg met elkaar verbonden, ze ontsprongen uit dezelfde bron van creativiteit, en het ene roept het andere wel degelijk bij hem op. Čiurlionis heeft de regels van klassieke muziek toegepast op beeldende kunst. Ver van de grote Europese kunstcentra en volledige vertrouwend op zijn intuïtie, ontwikkelde hij zijn kunst. Precies het type kunstenaar dat we in Museum Belvédère graag laten zien." ■

Museum Belvédère

Mikalojus Konstantinas Čiurlionis
Beyond Heaven and Earth, t/m 9 juni 2024

Museum Belvédère
Oranje Nassaulaan 12, Heerenveen-Oranjewoud

Kijk voor meer informatie op
www.museumbelvedere.nl of scan de QR-code

Gedurende Oranjewoud Festival (30 mei t/m 2 juni) wordt er muziek van Čiurlionis uitgevoerd in Museum Belvédère.

M.K. Čiurlionis - Fairy Tale (Castle Fairy Tale), (1909), tempera on cardboard

